

Fenomenet proverbalisering i synkroni och diakroni

Av OLOF ERIKSSON

Abstract

Eriksson, Olof, olof.eriksson@lnu.se, Professor emeritus, Department of Languages, Linnaeus University: "A synchronic and diachronic study of proverbalization". *Språk och stil* NF 33, 2023, pp. 132–163.

This article deals with the linguistic phenomenon usually referred to as *verbersättning* ("verbal substitution") but which, in the present article, I prefer to call *proverbalisering* ("proverbalization"), a choice of term based on the analogy with *pronominalisering*, the corresponding term in the nominal sphere. However, while pronominalization has been the subject of many linguistic studies, proverbalization, despite its crucial importance to any language possessing the verb category, has received little attention in modern linguistic research.

The article analyses the use of proverbalization by means of the proverb *göra* in Swedish with the purpose of showing that this linguistic operation is not a specifically Swedish phenomenon but a phenomenon of great linguistic generality and that this is why a comparison with other languages will reveal that its general mechanisms are fundamentally the same in the languages compared as in Swedish. In fact, it is argued that in Swedish, as well as in these languages, the proverb is a syntactic tool specifically designed for verb phrase representation and that, in this capacity, it satisfies an imperative need of linguistic expression. It follows that proverbalization is not subject to diachronic frequency fluctuation. Furthermore, the analysis does not support the common view that proverbalization is primarily a stylistic device for avoiding verb repetition, nor the conception of proverbalization as being a subdivision of ellipsis.

Keywords: Swedish, English, French, proverbalization, verbal substitution, verb phrase representation, style, ellipsis.

1 Inledning

I exemplen (1–3) nedan används verbet *göra*, optionellt med objektet *det* i (1–2), som ersättare för ett föregående verb med specifik lexikal betydelse.¹ I (1) gäller ersättningen inte bara detta enkla verb (*cyklar*) utan omfattar hela den föregående satsens verbfras (*cyklar nästan alltid till jobbet*), i (2a) omfat-

Jag vill tacka två anonyma granskare för mycket värdefulla synpunkter på en tidigare version av denna artikel.

¹ Språkexempel som inte har någon källangivelse är konstruerade av mig.

tar den hela den föregående meningens verbfras (*tycker att hon sjunger bra*), men i (2b) endast *att*-satsens verbfras (*sjunger bra*). I (3) slutligen begränsar sig ersättningen till den föregående *att*-satsens finita verb (*sjunger*), med möjlighet till upprepning av detta verb – vilket inte är fallet i (1) och (2) – men med tveksam möjlighet till inskott av det pronomina objektet *det*.

Ett verb med den specifika syntaktiska uppgift som verbet *göra* har i exemplet (1–3) återfinns som ett viktigt grammatiskt inslag i många språk. Tills vidare kommer jag att tala om detta verb som ett *ersättningsverb*.

- (1) – Jag cyklar nästan alltid till jobbet.
– *Gör* du (*det*)?
- (2) – Jag tycker att hon sjunger bra.
 - a. – *Gör* du (*det*)?
 - b. – *Gör* hon (*det*)?
- (3) – Jag tycker att hon sjunger bättre nu än hon *sjöng* / *gjorde* (*det*) för ett år sedan.

Verben i ett språk kan delas in i huvudverb och hjälpverb, men ersättningsverbet kan betraktas som en egen kategori, även om inget språk verkar ha mer än ett sådant verb. I svenskan är det *göra*, i engelskan *do*, i franskan *faire*, i tyskan *tun*. Man kan notera att engelskan och tyskan har två verb, *do* och *make* respektive *tun* och *machen*, för de användningar och betydelser som förenas i t.ex. svenskans *göra* och franskans *faire* (Gilquin & Viberg 2009).

Likt hjälpverben har ersättningsverbet formordskaraktär, men det uppträder inte syntaktiskt som ett hjälpverb. Detta klargjorde Damourette och Pichon redan 1936. Efter att ha fastslagit att den verbersättande användningen av *faire* är grammatiskt, inte lexikaliskt, betingad konstaterar de att man i detta fall inte kan tala om *auxiliarité*: »[V]erbet *faire* hjälper här inte det betydelsebärande verbet, det ersätter det.» (Damourette & Pichon 1936 s. 133)²

² Översättningen till svenska av alla i artikeln förekommande franska och tyska citat och exempel är artikelförfattarens egen när inte annat anges.

2 Utgångspunkter och tidigare forskning

Syftet med denna artikel är att analysera verbersättningens grundläggande mekanismer från allmänspråklig utgångspunkt, med särskilt fokus på svenskan. Eftersom ersättnings verbet, oberoende av språk, kan ses som den verbala sfärens motsvarighet till den nominala sfärens pronomen, kan man med fog betrakta ersättnings verbet som ett i lika hög grad universellt språkligt fenomen som pronomenet. Dess närvaro i språket framhölls redan 1937 av den danske lingvisten Louis Hjelmslev som en nödvändighet: »Det måste existera 'proverb', eller – eftersom denna terminologiska utväg är stängd för oss – låt oss säga verbala pronomen i samma rätt som de nominala pronomina.» (Hjelmslev 1937 s. 57)

Som en följd av proverbets karaktär av språklig universalie i samma mån som pronomenets förefaller det rimligt att basera en undersökning av verbersättningens grundläggande mekanismer på ett material hämtat från flera språk. Man skulle t.o.m. kunna hävda att undersökningens relevans ökar med antalet språk från vilka den hämtar sitt material.

Detta betyder inte att det inte finns individuella skillnader mellan språken med avseende på hur verbersättningen realiseras i de olika konstruktioner där fenomenet uppträder (se t.ex. Eriksson 2008). Men sådana skillnader påverkar inte verbersättningens generella mekanismer, och en egenskap observerad i ett enstaka språk kan inte tillerkännas allmänspråklig giltighet om inte andra språk också uppvisar denna egenskap. Ett exempel: i boken *The French Language Today* hävdar författarna (Battye m.fl. 2000 s. 180) att det i den komparativa bisatsen i (4a) är det neutrala pronomenet *le* ('det') som utgör »the pro-VP» och att ersättnings verbet illustrerar »the auxiliary use of *faire*». Varken svenskan eller engelskan har emellertid i detta fall någon motsvarighet till franskans pronomen *le* (vars närvaro i satsen för övrigt inte är obligatorisk). Tvärtom skulle inskott av ett sådant pronomen i båda språken resultera i en ogrammatisk sats (4b–c). Språken varierar förvisso i fråga om krav på pronominell närvaro i den anaforiska verbfrasen, men de har gemensamt att rollen som ersättande element primärt vilar på frasens verb:

- (4) a. Marie m'embête plus qu'elle (ne) *le faisait* l'an dernier.
- b. Marie annoys me more than she *did* (**it*) last year.
- c. Marie irriterar mig mer än hon *gjorde* (**det*) förra året.

Denna artikel är följaktligen inte i egentlig mening en kontrastiv studie. Kontrastiva studier syftar primärt till att i två eller flera språk blottlägga skillnader

som har sin grund i strukturellt betingade egenskaper i de berörda språken, dvs. i egenskaper som är systeminherenta i språken i fråga (Eriksson 2004, 2015). Syftet är snarare det motsatta: att utifrån en studie som systematiskt jämför svenskan med några andra språk – engelska, franska och, i någon mån, tyska – söka identifiera och analysera de egenskaper av strukturell natur som utgör verbersättningens generella konstanter och som sammantagna kan sägas definiera begreppet *verbersättning*.

Ett annat skäl att undersöka verbersättningen multilingvistiskt är att fenomenet ännu i dag är förvånansvärt outforskat, i synnerhet i svenskan men också i engelskan och franskan. För svenskans del existerar det inte någon enda specialstudie, varken i bok- eller artikelform. Det som finns är ett antal kortfattade beskrivningar i grammatikor, vilka i allmänhet endast konstaterar att man i svenskan använder verbet *göra* för att inte behöva upprepa ett i kontexten förekommande handlingsverb. Den mest utförliga beskrivningen återfinns naturligt nog i *Svenska Akademiens grammatik* (1999), i fortsättningen SAG. I del 2, § 32 (s. 539–540), som i första hand avser egentliga hjälpverbs egenskaper, beskrivs ersättnings verbet *göra* som huvudord i »den pronomiella verbfrasen» *göra (det)*. I del 3, § 10 (s. 265–266) behandlas *göra* som huvudord i olika typer av »anatoriska verbfraser», i vissa fall med explicita objekt som *det*, *detta* eller relativt *vilken*, och i § 11 (s. 267–269) när *göra* i anatoriska verbfraser är obligatoriskt respektive optionellt. Speciella regler för vad som gäller i komparativa bisatser (beträffande krav på respektive utelämnning av *göra* eller *det*) tas upp i del 4, § 110 (s. 610–612). Inte mycket sägs emellertid om verbersättningens generella mekanismer.

Även för engelskans del tycks specialstudier saknas helt. I Halliday & Hasan 1976, vars tredje kapitel ägnas fenomenet *substitution* (s. 88–141), analyseras ganska ingående verbersättningens mekanismer under rubriken »Verbal substitution» (s. 112–129). Denna analys är av stort värde därför att den just fokuserar verbersättningens allmänna aspekter och sätter in fenomenet i ett vidare språkligt sammanhang, där t.ex. förhållandet till ellips, till pronominalisering och till referens diskuteras.

Vad beträffar franskan, är bilden något ljusare. Två viktiga specialstudier i artikelform (Moignet 1960 och Fournier & Fuchs 1999) behandlar från diakronisk utgångspunkt de grundläggande aspekterna av verbet *faire* som ersättningsform, den senare dock endast med avseende på dess användning i komparativ bisats. Denna begränsning gäller också den enda monografi som specifikt ägnats verbet *faire* i dess verbersättande funktion: Eriksson 1985. Det existerar emellertid en monografi som behandlar det medeltida bruket av verbet *faire* i

alla dess användningar (Ponchon 1994), och i vilken analysen av det verbersättande *faire* upptar ett kapitel (s. 251–341). Slutligen kan nämnas att en funktionalistiskt inspirerad monografi som kontrastivt beskriver engelska och franska (Apothéloz 1995) behandlar fenomenet *anafor* och i några avsnitt (s. 118–128, 147–155) analyserar ersättningsverbets roll som anaforiskt uttryck, samt en annan kontrastiv studie (Eriksson 2008) som specifikt analyserar konstruktionen *do/faire/göra* + objekt i engelska, franska respektive svenska.

3 Termöversikt och termval

Ersättnings verbet går under olika beteckningar. En äldre, internationellt spridd term är *verbum vicarium*, vilken har sin grund i att latinets *facere* kunde ha en ersättande, »vikarierande» funktion. Vad beträffar de här aktuella språken, är det föga anmärkningsvärt att denna term påträffas i franska framställningar, och då särskilt i arbeten av något äldre datum, som t.ex. Sandfeld (1965 [1936] s. 447) eller Le Bidois & Le Bidois (1971 [1938] s. 143). Termen är dock sällan förekommande numera. Detta gäller inte i lika hög grad de franciserade och angliserade formerna av den latinska termen: *verbe vicaire* (t.ex. García-Castanyer 1992 s. 51, Le Goffic 1993 s. 395, Fournier & Fuchs 1999 s. 290 et passim, Combettes 2003 s. 196) respektive *vicarious do/verb* (t.ex. Kruisinga 1931 s. 414, Zandvoort 1965 s. 79, Visser 2002 s. 511 et passim, Fulk 2012 s. 107). I svenskan har denna terminologi ingen tradition, i varken latinsk eller försvenskad form.

I franskt språkbruk kallas verbet ibland *verbe suppléant* eller *verbe en emploi suppléant* (t.ex. Damourette & Pichon 1936, Moignet 1960, Eriksson 1985, 2006) och i analogi härmed det lingvistiska fenomenet som sådant *suppléance verbale/du verbe*.

Den anglosaxiska terminologin har tagit starkt intryck av synen på detta fenomen inom funktionell grammatik. I Halliday & Hasan (1976) behandlas fenomenet under benämningen *verbal substitution* (så även i Halliday & Matthiessen 2004 och Thompson 2004), en term som bygger på analogin med *nominal substitution*, varmed avses den funktion som ordet *one(s)* fyller när det ersätter en nominalfras, och med *clausal substitution*, som är den motsvarande funktionen hos ordet *so* på satsplanet (– *Did he tell you the truth?* – *I hope so.*). I Apothéloz 1995 har Hallidays idéer beträffande fenomenet *substitution* (liksom *referens* och *ellips*) fått en fransk tillämpning, både analytiskt

och terminologiskt: de tre typerna av »substitution» benämns där *substitution verbale*, *substitution nominale* och *substitution propositionnelle*.

Ersättningsverbets funktion har av andra lingvister setts som analog, inte med motsvarande ersättningsnomens funktion, utan med den som det personliga pronomenet fyller när det ersätter en nominalfras, dvs. pronominaliseringens funktion. För franskans del tycks Damourette och Pichon (1936 s. 133) ha varit de första att ta fasta på denna analogi: »Om man, med en något grov men talande analogi, jämför hjälperbets roll med artikelns, måste man här jämföra verbet *faire*:s roll med pronomenets.» Det är således inte anmärkningsvärt att man börjat tala om ersättnings verbet som ett *proverb*. Detta är fallet i nyare engelsk terminologi. Eftersom emellertid detta ord i engelskan är upptaget av betydelsen 'ordspråk, maxim', har man tagit för vana att skriva ordet med bindestreck: *pro-verb*. Detta gör man också på franska, där samma homonymi föreligger. Termen *pro-verbe* återfinns t.ex. hos Chevalier m.fl. (1988 s. 98), García-Castanyer (1992 s. 50) och Grevisse (1993 s. 1127). I svenskan, som inte har denna homonymi, påträffas både *proverb* (Hultman 2003 s. 145) och *pro-verb*, det senare i SAG, vilken dock framför allt använder termen *ersättningsverb* (del 3 s. 265, 267) och endast i förbigående, i en anmärkning (del 2 s. 238), påpekar möjligheten att införa termen *pro-verb* inom ramen för en modell som laborerar med sådana begrepp som *pro-substantiv*, *pro-adjektiv*, *pro-sats*. Samma indelningsgrund lanserades som en möjlighet redan i Jespersens *The Philosophy of Grammar* (1968 [1924] s. 82–83).

En svensk term som bygger på analogin med *pronomen* är *pronominellt verb*, som används av Olof Thorell (1977) i hans svenska grammatik, ett val som, trots termens motsägelsefulla karaktär, motiveras på följande rättframma sätt: »Verbet *göra* kan ersätta andra verb och kan alltså kallas för *pronominellt verb*.» (s. 76). Denna terminologi har anammats av författarna till SAG, som genom att ändra benämningen till *pronominell verbfras* (1 s. 214; 3 s. 265) emellertid har velat dels betona verbets representerande funktion, dels göra klart att *göra* fungerar som huvudord i en verbfras, ibland med ett pronomen, i typfallet *det*: *Fler pianister spelade här i fjol än vad som gjorde det i förfjol* (3 s. 265).

I engelskt språkbruk förekommer, som nämnts ovan, termen *pro-verb* som beteckning på verbet *do* i ersättningsfunktion. Termen förekommer där emellertid framför allt med en annan innebörd, nämligen den som verbet *do* får när det, som hos Halliday & Hasan (1976), används för att uttrycka »any unidentified or unspecified process» (s. 125), som t.ex. i *I'm glad he's doing something* (s. 128). Halliday och Hasan skiljer detta *do* från »substitute *do*» (s. 117), som, till skillnad från »*pro-verb do*», alltid är anaforiskt (jfr Apothéloz 1995

s. 118–120). Samma beteckning – »substitute *do*» – förekommer hos Denison (1993 s. 271). I engelskan är emellertid den terminologiska situationen oklar och något förvirrande, vilket t.ex. visas av att det som Halliday och Hasan kallar »substitute *do*» benämns »pro-verb *do*» i *The Cambridge Grammar of the English Language* (Huddleston & Pullum 2002 s. 99–100), medan Quirk m.fl. (1985 s. 877) betraktar *do* som »pro-verb» i en mening som *What is she doing?* men som »pro-predicate» det som Halliday och Hasan kallar »substitute *do*». Situationen kompliceras ytterligare av att Quirk m.fl. (1985 s. 874–875) erkänner två typer av »pro-predicate *do*» beroende på om verbet har hjälp- eller huvudverbstatus. I det förra fallet har vi, enligt författarna (s. 874), att göra med ett fall av »ellipsis of the predication», och endast i det senare med ett autentiskt fall av »substitution for the predicate». Denna distinktion görs emellertid inte i *Longman Grammar of Spoken and Written English* (Biber m.fl. 1999 s. 72), som beskriver *do* som enbart ett »pro-predicate».

Som en fransk motsvarighet till svenskans *pronominellt verb* (Thorell 1977) framstår termen *pronom verbal*, vilken infördes av Louis Hjelmslev (1937 s. 57) eftersom den uppenbara termen – *proverbe* – av honom inte sågs som tillgänglig. Däremot är termen *verbe pronominal*, den språkligt sett direkta motsvarigheten till svenskans *pronominellt verb*, oanvändbar på grund av sin betydelse 'reflexivt verb', ett förhållande som inte gäller svenskan, där termen *verbalt pronom* påträffas redan i början av 1900-talet hos Adolf Noreen (1904–1912, bd 5 s. 67). Noreens val av term är helt logiskt i hans specifika fall eftersom *pronom* för honom är en beteckning på varje språkligt uttryck – *semem* – som har »pronominell betydelse», dvs. betydelse som är »såtillvida variabel ('föränderlig'), att den till väsentlig del utgöres af en hänvisning till någon utanför det språkliga uttrycket själft befintlig, genom den öfriga situationen gifven omständighet» (s. 65–66): »Ett ord med pronominell betydelse kallas *pronom*.» (s. 66) (För en kritik av Noreens syn på begreppet *pronom*, se Jespersen 1968 [1924] s. 83–84.) Ett språks icke-pronominella sememer – betecknade som »expressiva» – har å sin sida en betydelse som »såtillvida är fix (dvs. 'oföränderlig'), att den väsentligen är gifven ('fixerad') i och med det språkliga uttrycket själft» (s. 65). Denna dikotomi, varigenom ett språks samtliga enheter utgöres av *pronom* och icke-*pronom* är central i Noreens för sin tid nyskapande – men internationellt dessvärre inte efter förtjänst uppmärksammade – lingvistiska teorier. Adolf Noreen var inte bara först med att tala om verbala *pronom*, utan också, tycks det, med att benämna sådana *pronom* *proverba*, varmed han avser »verbalt formade pronominella sememer» (s. 67), främst verbet *göra*.

Jag har i denna framställning valt att framgent kalla enheten *proverb* och fenomenet *proverbalisering*, i båda fallen i analogi med motsvarande termer i den nominala sfären, dvs. *pronomen* respektive *pronominalisering*. Detta val är grundat på övertygelsen att analogin är lingvistiskt motiverad: pronominalisering och proverbalisering har i grunden samma fundamentala uppgift, nämligen att i ett enstaka språkligt element av generell karaktär återuppta en semantisk idé vars komplexitet och specificitet kan vara avsevärda. Denna egenskap tillgodoser ett uttrycksbehov som i de flesta språk upplevs som tvingande. Analogin är legitim också på det syntaktiska planet, där parallellismen är uppenbar. Båda fenomenens existensberättigande ligger i deras syntaktiska representationsförmåga. På samma sätt som personliga pronomen anaforiskt kan representera syntaktiskt komplexa nominalfraser, så kan också proverbet representera helheten av den verbfras i vilken det »ersätta» verbet utgör kärnan. Följaktligen erbjuder proverbaliseringen också ett test som gör det möjligt att fastställa verbfrasens strukturella omfång och kohesionsgrad, liksom pronominaliseringen gör det i nominalfrasens fall (Combettes 2003 s. 196). Proverbaliseringen är således syntaktiskt snarare än stilistiskt motiverad och verbupprepning utgör långt ifrån alltid ett alternativ till proverbalisering.

Proverbaliseringens funktion är således representerande snarare än ersättande, varför hittills använda termer som *ersättningsverb* och *verbsättning* i grunden är något missvisande. Därför har jag velat undvika en terminologi som inte är i linje med denna funktion, något som ofrånkomligen drabbar termer som *verb-vicariation* eller *verbal substitution*. Man kan då invända att denna kritik också kan riktas mot termen *proverbalisering*, som ju just markerar att det rör sig om ett språkligt element som träder in i stället för ett verb. I min framställning används emellertid termen *proverbalisering* för att beteckna den operation varigenom proverbet kommer till användning, medan jag reserverar termen *representation* för att referera till omfattningen av representationen, med andra ord till den strukturella »täckning» som representationen har. En term som *verbal substitution*, vilken är den vanligast förekommande i engelsk terminologi, har nackdelen att den samtidigt betecknar operationen som sådan och det som denna operation åstadkommer funktionellt (»replacement»). Samma svaghet vidlåder franska termer som *vicarisation* (Fournier & Fuchs 1999) och *suppléance* (Moignet 1960, Eriksson 1985), vilka ju också samtidigt är form- och funktionsbetecknande.

Termen *proverbalisering* har dessutom en snävare, exklusivt grammatiskt definierad, funktion än *verbal substitution*. Denna senare skulle mycket väl kunna användas också för att beteckna den språkliga operation som kallas

synonymisering och som består i att ett verb med likvärdig betydelse – en »synonym» – ersätter ett annat verb. Det rör sig här om ett strikt lexikaliskt fenomen, inte ett grammatiskt. Synonymisering är i litterära sammanhang en stilistisk figur, i allmänhet motiverad av en strävan – särskilt djupt rotad i fransk stiltradition – att undvika verbupprepning. Ordupprepning i sig ses vanligen som ett tecken på mindre god stil, men måste i många fall, i likhet med synonymisering, betraktas som ett stilistiskt grepp som, när det praktiseras med skicklighet, tillåter en författare att uppnå vissa stilistiska effekter (Eriksson 2002).

Slutligen är termen *proverbalisering* att föredra framför *verbal substitution* på grund av den parallellism som enligt min mening föreligger mellan proverbalisering och pronominalisering i dessas egenskap av redskap för språklig representation. Detta är dock inte ett synsätt som företräds av Halliday och Hasan (1976). Enligt dem faller pronominaliseringen – en term som emellertid inte förekommer i deras bok – inom ramen för det semantiska begreppet *referens* och är endast sekundärt kopplad till substitutionsbegreppet när pronominaliseringen, i egenskap av anaforisk referens, uppträder som kohesionsmarkör i text. I deras ögon är referens »basically a non-verbal relation», och att den hänför sig till »the preceding text» (s. 90) är endast *en* av ett antal möjligheter. »Substitution, on the other hand, is essentially confined to the text» (s. 90). Den relation som upprättas genom verbersättning är således grammatisk, detta i motsats till referensens semantiska.

För Halliday och Hasan är den nominala sfärens motsvarighet till *verbal substitution* inte den som ett referensfenomen betraktade pronominaliseringen, utan det som de kallar *nominal substitution*, en term med vilken de väsentligen avser ett substantivs ersättning med ordet *one(s)*. De betraktar till och med denna parallellism som ett diakront fenomen, även om de avstår från varje försök att styrka detta antagande:

In many ways the verbal substitute *do* is parallel to the nominal substitute *one*, and it is likely that its evolution in Modern English has followed the analogy of *one* rather closely. (Halliday & Hasan 1976 s. 113)

Det ligger emellertid en skillnad mellan de båda formerna i det faktum att *one*, till skillnad från *do*, är ett rent ersättningselement, inte ett representationselement, såsom fallet är med proverbet:

The substitute *one/ones* always functions as Head of a nominal group, and can substitute only for an item which is itself Head of a nominal group. (s. 91)

Halliday och Hasan erkänner – en smula motvilligt, tycks det – existensen av denna skillnad, men utan att dra några slutsatser av den med avseende på det nära samband som de etablerar mellan *verbal* och *nominal substitution* å ena sidan, och å den andra den brist på samband som de finner mellan *verbal substitution* och *reference*:

There is a difference between *one* and *do* in their potential domains, the extent of the items that they can presuppose. Whereas *one* always substitutes for a noun, *do* may substitute either for a verb [...], or for a verb plus certain other elements in the clause [...]. (s. 113)

4 Bruk och användning

Vi konstaterade inledningsvis att Adolf Noreen tycks ha varit först med att i analogi med pronomen uppmärksamma existensen av proverb, men att äran av att först ha framfört idén om detta verbs »nödvändighet» och universella karaktär tillkommer den danske lingvisten Louis Hjelmslev (1937), som i dessa avseenden likställer proverb och pronomen. Och även om proverbet – givet att det inte existerar i icke-indoeuropeiska språk som finska (Ingo 2004 s. 233–234) och ungerska (muntlig källa) – i absolut mening knappast räknas till språkets självklara universalier, så utgör det ett fenomen som, i lika hög grad som pronomenet, uppvisar det som Martin Haspelmath, i en viktig artikel om språktypologi (2010 s. 663 et passim), har kallat »cross-linguistic generalization», dvs. uppvisar drag som är kontrastivt generaliserade utan att för den skull ha uppnått status av språkliga universalier.

Utbredningen av fenomenet proverb och proverbaliseringens obligatoriska karaktär kommer att stå i fokus för fortsättningen av denna artikel. Uppfattningen om proverbaliseringen som ett generellt sett oundgängligt inslag i språket är resultatet av en rad samverkande faktorer, av vilka de viktigaste kommer att analyseras i det följande.

Ett första argument som stödjer denna uppfattning utgörs av proverbaliseringens »tidlöshet» i bruket. I samtliga de tre språk som här är aktuella är de facto proverbet nästan lika gammalt som språket självt i dess skrivna form.

Det svenska språkets kända historia är relativt kort. De tidigast bevarade texterna (runinskrifterna undantagna) daterar sig inte längre tillbaka än runt 1300. Till de allra tidigaste hör de så kallade *Eufemiavisorna*. Den äldsta av dessa, *Herr Ivan*, från 1303, som på fornsvenska återger berättelsen i Chrétien de Troyes *Yvain ou Le Chevalier au lion*, innehåller talrika exempel på verbet *gøra* i proverbial funktion och i en användning som överensstämmer med modernt svenskt språkbruk. Det förekommer i huvudsats (5) såväl som i bisats (6):

(5) The frugha loot som hon ville thet ey høra, hon vilde tho thet ful gærna *gøra*.
(Noreen 1930–1931 v. 1605–1606)

(6) [...] tala tolikth a naghan man som ij hafuiin nu *giort* vidher han. (ibid. v. 1705–1706)

För franskan gäller att den allra första förekomsten överhuvudtaget av verbet *faire* presenterar detta verb i dess proverbala användning och återfinns i det som allmänt betraktas som den äldsta texten avfattad på franska, de så kallade *Strassburgederna* från år 842. Det uppträder i konditional bisats och har som bestämning ett personligt pronomen i dativ (*mi*):

(7) a. [...] si salvarei eo cist meon fradre Carlo, et in aiudha et in cadhuna cosa, si cum om per dreit son fradra salvar dift, in o quid mi altresì *fazet*.

b. '[...] och jag skall stödja denne min broder Karl med hjälp i varje sak, så som man rätteligen bör stödja sin broder, på det att han *gör* detsamma med mig.'

I fransk skönlitteratur stöter man på proverbet *faire* redan i de tidigaste texterna, t.ex. i *Rolandssången*, från ca år 1060. Det är emellertid först i Chrétien de Troyes verk, daterat till slutet av 1100-talet, som man finner proverbialisering tillämpad i en utsträckning som närmar sig dess fulla potential, så som denna de facto ter sig i dagens franska (Eriksson 2013).

Vad beträffar engelskan, så visar klart det omfattande material som samlats av Visser (2002) gällande bruket av proverbet *do* genom det engelska språkets historia att detta verb är väl belagt från äldsta tid i alla de konstruktionstyper i vilka det uppträder i modern engelska (s. 167). Proverbet *do* återfinns t.ex. i komparativ bisats så tidigt som hos Ælfric (ca 955–ca 1010), både i dess »absolute use» (s. 167), se (8), och i konstruktion med *do* följt av direkt eller indirekt objekt, se (9):

- (8) a. Se man nolde gan, swa swa oðre men *dydon*. (Ælfric, *Saints' Lives*, cit. Visser 2002 s. 168)
b. 'Denne man skulle inte bege sig iväg, så som andra män gjorde.'
- (9) a. [...] Bæt ic hig bære on minum bosume, swa fostor moder *deþ* cyld (Ælfric, tr. Numeri [,rein]; cit. ibid. s. 512)
b. '[...] att jag skall bära honom i min famn, som en fostermoder gör med ett barn.'

Nu förhåller det sig naturligtvis inte så att konstruktionens blotta ålder i ett visst språk utgör ett tillräckligt argument för dess »nödvändighet» i aktuellt språkbruk. Bland flertalet grammatiker och lingvister har överhuvudtaget åldersaspekten inte vunnit acceptans som ett giltigt kriterium i detta avseende. Tvärtom har en rad andra faktorer anförts till stöd för tanken att proverbaliseringen i själva verket är 'i hög grad fakultativ' (»largement facultative»; Moignet 1960 s. 14). Denna slutsats vilar huvudsakligen på tanken att proverbalisering är ett lexikaliskt fenomen, inte ett grammatiskt, vilket innebär att proverbet ses som en verbrepresentant snarare än en verbfrasrepresentant (Denison 1993 s. 271). Slutsatsen kan illustreras med hjälp av Moignets artikel från 1960, vilken – i polemik mot Hjelmsevs artikel från 1937 – föresätter sig att bevisa att proverbet inte är ett pronomen överflyttat till den verbala sfären och att detta är så på grund av de stränga villkor som begränsar pronominaliseringens tillämpning och den relativa frihet som språkbrukaren åtnjuter med avseende på proverbalisering. I början av sin artikel framställer Moignet denna »frihet» som ett faktum, eftersom proverbalisering i hans ögon är ett rent lexikalt byte varigenom proverbet ersätter huvud verbet eller varigenom proverbets plats lämnas tom, genom implicitering:

Låt oss först konstatera att verbetsättningen [» la suppléance du verbe »] inte har karaktär av tvång. Man undviker den i allmänhet, antingen genom att »underförstå» verbet eller genom att upprepa det. (Moignet 1960 s. 14)

Detta gäller också, enligt Visser, proverbalt *do* i engelskan, och det upp-
givna skälet är återigen att verbupprepning erbjuder ett lika tillfredsställande
uttryckssätt:

Substitution of vicarious *to do* for the preceding verb is not imperative: not infrequently do we find the verb itself repeated. (Visser 2002 s. 169)

En del lingvister och grammatiker ser friheten att välja verbupprepning i stället för proverbalisering som en självklar sanning, en uppfattning som markeras genom ord som *of course* eller *évidemment* ('naturligtvis'):

[...] repetition of the verb is, of course, always possible grammatically. (Rees 1960 s. 505)

I stället för att använda *faire* kan man naturligtvis [» *évidemment* »] nöja sig med att upprepa verbet. (Togebly 1983 s. 214)

Man finner denna uppfattning uttryckt också beträffande det proverbala *do* i engelskan, t.ex. hos Poutsma (1904 s. 92): »Instead of using *to do*, the previous verb may, of course, be repeated», liksom när det gäller tyskans *tun* i proverbal användning, t.ex. hos Albrecht (1970 s. 156), som, efter att ha givit ovanstående citat från Moignet (1960 s. 14), fastslår: »[D]asselbe gilt natürlich genau so für das deutsche *tun*.» ('Detta gäller naturligtvis på exakt samma sätt för tyskans *tun*.') Mot bakgrund av detta synsätt är det föga förvånande att proverbalisering för vissa lingvister har kommit att framstå enbart som ett sätt att undvika verbupprepning. Med detta synsätt reduceras proverbaliseringen således till en stilistisk resurs, vars hela existensberättigande ligger i den specifika uppgiften att träda in som »reserv», som platsbyrållare för ett annat verb. Exempelvis betecknar uttryckligen Le Bidois och Le Bidois ersättnings verbet *faire* som ett stilistiskt redskap, vars existens 'förklaras av en önskan att variera uttrycket' (»un procédé qui s'explique par le désir de varier l'expression») (1971:2 s. 289). I Eriksson 1985 visas emellertid på ett otvetydigt sätt att uttalanden av detta slag inte har fog för sig, inte i franskan, inte i svenskan och överhuvudtaget inte i något språk som förfogar över ett proverb. Exempelvis skulle i (10a) verbupprepning inte resultera i en grammatiskt acceptabel sats (10b). Skälen till att det förhåller sig så utvecklas närmare i avsnitt 5.

- (10) a. Jag fördrar numera livet på landet mindre bra än jag *gjorde* som ung.
 b. *Jag fördrar numera livet på landet mindre bra än jag *fördrog* som ung.

Om således proverbaliseringen endast är sekundärt kopplad till stilistiska överväganden, så är den däremot ofta motiverad, inte av strikt grammatiska, utan snarare av pragmatiska skäl. I svaret på frågan i (11a), exempelvis, skulle verbupprepning verka onaturlig i avsaknad av emfatiska skäl (11b: »Ja, jag spelar verkligen tennis.»), men man skulle inte kunna hävda att det resulterar i en ogrammatisk sats, utan endast att den framstår som av pragmatiska skäl märk-

lig. Proverbaliseringen i svaret är med andra ord pragmatiskt given utifrån frågans specifika natur (11c):

- (11) a. – Spelar du tennis?
- b. – Ja, jag spelar tennis.
- c. – Ja, det *gör* jag.

På samma sätt förhåller det sig i engelskan ("Yes, I do."), men däremot inte i franskan, som likaledes av pragmatiska skäl varken tillämpar proverbalisering (12b) eller verbupprepning, utan ellipsis (12c):

- (12) a. – Vous jouez au tennis ?
- b. [?]– Oui, je le *fais*.
- c. – Oui.

Verbupprepning undviks också normalt av pragmatiska snarare än grammatiska skäl i komparativa bisatser av den typ som illustreras av exempel (13), där också tendensen till elliptisk konstruktion gör sig gällande, dock inte lika starkt i svenskan (13a) och engelskan (13b), språk som ofta föredrar den kompletta bisatsen framför ellipsis (Zandvoort 1965 s. 79), som i franskan (13c), som i valet mellan proverbal och elliptisk konstruktion ganska konsekvent favoriserar den senare:

- (13) a. Han visste mer om det än vi (*gjorde/visste*).
- b. He knew more about it than we (*did/knew*).
- c. Il en savait plus long que nous ([?]*le faisons/n'en savions*).

Önskan om och strävan efter ett »varierat» uttryck går heller inte ihop med den ofta uttryckta – men till stor del intuitiva – åsikten att bruket av proverbalisering successivt har minskat i frekvens de senaste tre hundra åren. Denna åsikt framförs i synnerhet beträffande franskan, där proverbaliseringen gärna associeras med tidigare stadier i det franska språkets utveckling, framför allt med dess »klassiska» period (1600-talet), då den förmodas ha nått en frekvenstopp:

The material gathered from these sources serves, in the first place, to confirm the grammarians' general remarks on the decline in the use of the *verbum vicarium* in the modern language, both literary and familiar, in comparison with the ready recourse which was had to it up to the seventeenth century. (Rees 1960 s. 504)

Åsikten om en drastisk nedgång i bruket av proverbalisering i modern i förhållande till klassisk franska uttrycks på ett ännu mer kategoriskt sätt av Jacqueline Pinchon i hennes monografi över pronominaladverben *en* och *y* i franskan:

Utan att helt ha försvunnit ur standardspråket används det [verbet *faire*] mycket mindre ofta i modern franska än det gjorde fram till och med 1600-talet; det förekommer inte längre förutom i de fall då dess närvaro är nödvändig för meningens klarhet. (Pinchon 1972 s. 188)

Bortsett från »klarheten», en faktor vars distinktiva roll i realiteten måste anses ha försumbar betydelse för valet mellan proverbalisering och verbupp-
repning, nämner Pinchon, i syfte att förklara vad som för henne framstår som den nästintill totala frånvaron av proverbalisering i den moderna franskan, ett antal restriktioner som användningen av proverbet *faire* undergått sedan 1600-talet. Kombinationen av dessa restriktioner leder Pinchon till slutsatsen att den moderna franskans proverbala *faire* »inte används såvida dess närvaro inte är oundgänglig» (Pinchon 1972 s. 177). Dessa restriktioner utgör dock inte, vilket vi skall se i följande avsnitt, något hot mot proverbaliseringens livskraft i dagens franska, eftersom denna livskraft, i franska liksom i alla proverbaliserande språk, härrör från det faktum att proverbaliseringen svarar mot ett tvingande språkligt uttrycksbehov.

Skillnaden mellan språken blir särskilt tydlig i svar på frågor, där i franskan proverbalt *faire* förefaller nästintill omöjligt:

- (14) a. – Do you play tennis? – Yes, I *do*.
b. – Spelar ni tennis? – Ja, det *gör* jag.
c. – Vous jouez au tennis ? – Oui, je le *fais*.

Ett exempel på en diakroniskt betingad skillnad i bruket är det faktum att proverbal representation i modern franska (15a), liksom i modern svenska (15b) och engelska (15c), är begränsad till semantiskt dynamiska verb, dvs. till verb vars betydelse rymmer en processidé, antingen denna idé emanerar från utförandet av en fysisk handling eller från en pågående mental aktivitet. Denna begränsning drabbar inte den äldre franskan, där proverbaliseringen är väl förenlig med verb som är i total avsaknad av en processidé, till och med *être* ('vara') (15d):

- (15) a. *'Je n'y *serai* pas longtemps si je peux le *faire*.'
b. *'Jag kommer inte att *vara* där länge om jag kan *göra* det.'

- c. *'I am not going to *be* there for long if I can *do* it.'
- d. Longement n'i *serai* mie se jel puis *faire*. (*Aucassin et Nicolette*, ca 1200)

På grundval av skillnader som är resultatet av det franska språkets förändring i tiden kan man dock inte dra slutsatsen att proverbaliseringen skulle vara av mindre avgörande betydelse för dagens franska än den var för den medeltida franskan. Skillnader av detta slag påverkar inte det fundamentala faktum att proverbaliseringen i dess roll som syntaktiskt redskap för verbfrasrepresentation inte är underkastad diakronisk frekvensfluktuation, tvärtom vad grammatiker ofta vill göra gällande när de hävdar att konstruktionen är 'gammal' (»ancien») och att det därför måste ses som anmärkningsvärt att 'de bästa författarna' (»les meilleurs écrivains») 'ännu idag' (»encore aujourd'hui») använder sig av den (jfr Foulet 1982 [1923] s. 236):

Ännu idag använder de bästa författarna den gamla konstruktion som består i att med *faire* ersätta den andra satsens verb: *Je ne dis pas rêver comme font les poètes* [Georges Duhamel]. (Wartburg & Zumthor 1947 s. 89) ('Jag säger inte drömma som poeterna gör.')

5 Funktion

Proverbet är huvudsakligen ett grammatiskt redskap för verbfrasrepresentation. Men även om dess representerande funktion (5.1) är fundamental, så fyller också proverbet andra funktioner, av sekundär natur men likafullt av vikt i en studie som syftar till att så uttömmande som möjligt analysera de mekanismer som på ett generellt plan styr proverbets användning. Jag behandlar i det följande dessa sekundära funktioner under rubrikerna *neutraliserande funktion* (5.2), *exkluderande funktion* (5.3) och *komplementerande funktion* (5.4).

5.1 Representerande funktion

Vi har tidigare konstaterat att Halliday och Hasan (1976) använder termen *proverb* med en annan innebörd än den i denna studie aktuella, medan de med termen *substitute verb* (*do* i engelskan) och *verbal substitution* avser det som här benämns *proverb* respektive *proverbalisering*. Proverbalt *do* motsvaras alltså hos Halliday och Hasan av *substitute do*. Deras distinktion mellan *do*

som proverb och som substituerande verb är av stor vikt, eftersom *do* funktionellt är representerande endast i det senare fallet, medan *do* som proverb är ett referensfenomen, med referens antingen till »any unidentified or unspecified process» (t.ex. *What are you doing?*) (Halliday & Hasan 1976 s. 125) eller till »any process of the action type» där *do* »stands as a synonym for a set of more specific verbs» (s. 126) (t.ex. *do the windows* för *clean the windows*) (16). Denna distinktion gör också Apothéloz (1995 s. 126) och Prandi (1998 s. 438), som båda ger samma exempel (17). I svenskan känns användningen av *göra* som »synonymt» verb mindre naturlig utan att fördenskull vara omöjlig (18c):

- (16) a. – Did you *clean* the windows?
 b. – Yes, I *did* this morning.
 c. – Yes, I *did* them this morning.
- (17) a. – Est-ce que tu as *nettoyé* les vitres ?
 b. – Oui, je l’ai *fait* ce matin.
 c. – Oui, je les ai *faites* ce matin.
- (18) a. – Putsade du fönstren?
 b. – Ja, jag *gjorde* det i morse.
 c. – Ja, jag *gjorde* dom i morse.

I exempel (19) *refererar* således *gjorde* till en oidentifierad och ospecificerad handling inom ramen för vad det presupponerande adverbialt *igår* anger med avseende på tidpunkt. I (20) däremot *representerar* *gjorde* hela den föregående satsens verbfras, med dess objekt (*tennis*) och tre adverbial (*med en kompis, tre timmar, igår*), och presupponerar dess semantiska innehåll:

- (19) – Vad *gjorde* du *igår*? – Jag spelade tennis tre timmar med en kompis.
- (20) – Jag spelade tennis tre timmar med en kompis *igår*. – *Gjorde* du?

Denna distinktion upprätthålls dock inte alltid. Redan Adolf Noreen betraktade som »proverba» båda förekomsterna av verbet *göra* i en ordväxling som den följande (Noreen 1904–1912 s. 67):

- (21) – Hvad *gör* du? – Äter. – Det *gör* jag också.

Och även i en sen framställning som Gilquin & Viberg (2009 s. 69–70) förenas de båda användningarna av verbet *göra* under den gemensamma etiketten *pro-verb*. I en not säger man sig visserligen vara medveten om distinktionen i

fråga, men motiverar sitt beslut att bortse från den med det faktum att språk som engelska, franska och svenska använder ett och samma verb både refererande och representerande (*do*, *faire* respektive *göra*), vilket dock normalt tyskan inte gör:

Refererande användning: – Was *machst* du? (‘– Vad gör du?’)

Representerande användning: – Kommst du morgen? – Ja, das *tue* ich gern. (‘– Kommer du i morgon? – Ja, det gör jag gärna.’)

På samma sätt anser Soutet (2018 s. 74) att *faire* i en sats som *Que fais-tu?* (‘Vad gör du?’) har representerande funktion men att representationen här är kataforisk, medan den i normalfallet är anaforisk. Han gör således inte den i sammanhanget mer relevanta distinktionen mellan refererande och representerande funktion. Denna funktion förefaller i princip oförenlig med kataforisk syftning.

Inte heller det representerande proverbet i sig har av alla betraktats som en enhetlig företeelse. Ett exempel på detta från franskan är den statusförändring som proverbet antas genomgå då det uppträder i kombination med det neutrala pronomenet *le* (‘det’) eller en objektsförmedlande preposition:

Däremot bör *faire* betraktas som ett ’självständigt’ (»selbstständiges») verb när det åtföljs av *le* eller en preposition (*pour*, *de*, *à*, *avec*) eller båda samtidigt. (Plattner 1917 s. 126)

I en sats som (22a) uppfattas följaktligen *faire* inte längre som ett ’ställföreträdande verb’ (»stellvertretendes Verb»; Plattner 1917 s. 125), utan som ett ’begreppsverb’ (»Begriffsverb»; s. 125), dvs. som ett verb med ett specifikt semantiskt innehåll, till skillnad från det betydelsetomma proverbet. Verbets status som »Begriffsverb» skulle således här vara kopplad till närvaron av objektspronomenet *le* och av prepositionen *de* som länk mellan verb och objekt i den komparativa bisatsen (motsvarigheten till svenskans *med*):

- (22) a. On le traitait comme on *le fait d*’un esclave.
‘Man behandlade honom som man *gör med* en slav.’

Övergången från »Vertretungsverb» (s. 125) till »Begriffsverb» är i franskan av diakronisk natur. Det var före 1800 ovanligt att *faire* i komparativ bisats omgavs av objektspronomen och »objektspreposition». Men efter 1800 ökade gradvis konstruktionens frekvens, för att idag ha nått en nivå där den av vissa lingvister till och med ses som obligatorisk, bland andra Blinkenberg (1960)

och Deloffre (1967). Så till exempel har i Frankrike en lång artikel (Fournier & Fuchs 1999) ägnats den ’avvikariering’ (»dévicarisation»; s. 321) som man menar att verbet *faire*, med början under sent 1700-tal, har undergått i franskan. Med inskott av pronomen före och preposition efter verbformen anses denna ha förlorat sin »vikarierande» roll till förmån för en roll som ’verbal hyperonym’ (»hyperonyme verbal»), ett ’verbalt lexem’ (»lexème verbal») med ett semantiskt innehåll motsvarande svenska verb som *agera*, *handla*, *bete sig*. En automatisk effekt av denna process är den efterföljande prepositionens (*med* > t.ex. *gentemot*, *mot* i svenskan) »semantisering» och objektets funktionella glidning mot det adverbiala (»circonstant»; s. 321). Enligt denna syn skulle exempel (22a) kunna parafraseras på följande sätt:

(22) b. ’Man behandlade honom på samma sätt som man betar sig gentemot en slav.’

Flera studier (särskilt Eriksson 1985, 2008) har visat att teorin om proverbet »avvikariering» inte har fog för sig, delvis med internt franska och engelska argument, men också allmänlingvistiska. Mot denna teori kan man anföra dels det faktum att den prepositionslösa konstruktionen i den litterära franskan lever kvar som en arkaiserande variant parallellt med den prepositionella (23), dels att denna konstruktion i engelskan är den normalt förekommande, såväl i skriftspråk (24) som i talspråk (25), även om man i dagens engelska kan se en begynnande tendens till inskott av prepositionen *with* som en länk mellan proverb och objekt (26) (Eriksson 2008), i likhet med prepositionen *med* i svenskan (24). Påståendet om »avvikarieringen» av verbet *faire* i modern franska, dvs. i grunden om dess förvandling från »grammatiskt» till »lexikalt» verb, ger således en förenklad och föga rättvisande bild av den faktiska utvecklingen:

(23) Ma grand-mère a secoué longuement son parapluie, un peu comme on *fait* la salade dans son panier. (Jacques Borel)
 ’Farmor skakade länge sitt paraply, ungefär som man *gör med* salladen i sin korg.’

(24) Han smekte henne som man skulle ha *gjort med* en kattunge – as one would have *done* a kitten. (*Stora svensk-engelska ordboken*, Esselte Studium, 1988)

(25) You don’t love me as much as I *do* you.

(26) You will learn languages naturally – just as you *do with* your first language!
 (<http://www.analomba.com/>)

Ett i högre grad allmänspråkligt giltigt argument är att den preposition som uppträder som länk mellan proverb och objekt inte nödvändigtvis är identisk med huvudsatsverbets. Vad som i stället tenderar att inträffa – i svenska såväl som i engelska och franska – är ett prepositionsbyte varigenom huvudsatsens lexikalt definierade preposition »desemantiseras» för att i bisatsen ta form i en unikt använd preposition – *med* i svenskan, *with* i engelskan, *avec* (alternativt *de* eller *pour*) i franskan – vilken i kontakt med det grammatiskt definierade proverbet också får grammatisk status. Kombinationen av proverb + preposition kommer på så sätt att bilda en grammatisk enhet som är obenägen att låta sig brytas upp av lexikalt definierade element. Det är således kombinationens karaktär av grammatisk »kollokation» som förklarar att uteblivet prepositionsbyte i alla de tre här aktuella språken opå kallat resulterar i en heterogent sammansatt ordkombination – med ett grammatiskt definierat verb och en lexikalt definierad preposition – som lätt upplevs som onaturlig och vars grammatikalitet ibland till och med kan ifrågasättas. Man vågar nog t.o.m. anta att prepositionsbytet i (27–29) har skett helt mekaniskt och rentav omedvetet:

- (27) Utnyttjar de [männen] bara vår modersinstinkt, att ta hand *om* dem som man gör *med* små barn?
(user.tninet.se/~hxz666j/bok3.html)
- (28) There is something about it that you do not get tired *of* as fast as you *do with* other things.
(<http://blogs.msdn.com/heatherleigh/archive/2006/08/21/710896.aspx>)
- (29) Lorsqu'on jette un premier regard *sur* ce livre, furtivement, presque machinalement, comme on le *fait avec* tous les livres, on est arrêté par la couverture.
(<http://www.villecaen.fr/Ecoles/evenement/PrixLitteraire/prix2005/critPhilippeHuet.htm>)
'När man kastar en första förstulen, nästan mekanisk blick *på* denna bok, som man gör *med* alla böcker, fäster man sig vid omslaget.'

Vilken roll spelar då funktionellt denna kombination av två grammatiskt definierade element i det större satsmanhanget? Vad först beträffar prepositionens roll, så är den primärt transitivetsförsvagande, ett faktum som bidrar till att öka proverbets representationskapacitet, vilket inte hade varit möjligt om prepositionen i fråga hade förblivit huvudsatsens lexikalt definierade, dvs. om prepositionsbytet (t.ex. 29: *på* > *med*) hade uteblivit. Proverbet kräver helt enkelt en desemantiserad preposition för att huvudsatsens totala semantiska information ska kunna föras över från huvudsats till bisats genom att ingå i

proverbets representation, i (29) alltså det faktum att den första blick man kastar på alla böcker är ’förstulen’ och ’mekanisk’.

Detta är också huvudförklaringen till att man i alla de tre här aktuella språken, om än i olika grad, finner en utveckling från direkt, prepositionslös konstruktion till indirekt, prepositionell sådan i fall där huvudsatsens objekt är direkt (30a–b: *dem* resp. *les*). I (30) t.ex. blir behovet av en desemantiserad prepositionell länk mellan proverb och objekt trängande eftersom verbet i sin representation också måste rymma huvudsatsens adverbial, i *smyg* (30a) respektive *à la dérobée* (30b). Det är visserligen sant, som vi sett, att man ännu idag hos ett litet antal arkaiserande författare återfinner den direkta konstruktionen (*comme il faisait tous les autres*), men detta förändrar inte bilden av franska som ett språk där den prepositionella konstruktionen har tagit över helt och hållet:

- (30) a. Han iakttog *dem* i *smyg*, som han *gjorde med* alla de andra. (Pär Lagerkvist)
 b. Il *les* regardait *à la dérobée*, comme il *faisait avec* tous les autres. (övers. Marguerite Gay & Gerd de Mautort)

Om alltså prepositionsinscott eller prepositionsbyte åstadkommer en transitivetsförsvagning som i sin tur bidrar till att öka proverbets representationskapacitet, så kan man säga om proverbaliseringen som sådan att den har sitt existensberättigande i denna kapacitet, en egenskap som motsvarande »lexikaliska» fenomen – upprepning och synonymisering – inte besitter. Man kan på denna grund hävda att proverbaliseringen är pronominaliseringens exakta motsvarighet på det verbala området. Pronominaliseringens identitet ligger, i likhet med proverbaliseringens, primärt på »textnivå», dvs. som en textuell kohesionsmarkör (anafor), snarare än som en referentiell sådan, vilket senare synsätt förespråkas av Halliday och Hasan (1976) i syfte att i stället upprätta en analogi mellan »verbal substitution» och »nominal substitution», en analogi som, enligt mitt förmenande, är föga övertygande.

Även i Quirk m.fl. (1985) betraktas pronominaliseringens som ett koreferensfenomen, dvs. som en kohesionsmarkör på semantisk snarare än på syntaktisk nivå, där proverbaliseringen ju hör hemma. Den primära skillnaden sägs ligga i att pronominaliseringen i princip alltid är obligatorisk, medan proverbaliseringen är fakultativ beroende på att »a substitute pro-form can be replaced by the antecedent without unacceptability on structural grounds and without change of meaning» (s. 864). Denna möjlighet till »replacement» är dock garanterad endast under förutsättning att »the antecedent», dvs. korre-

tet, begränsar sig till det enkla verbet (31a). Men så snart korrelatets komplexitet ökar aldrig så lite genom tillskott av någon – oftast adverbial – bestämning (*fort*) (31b), så ökar också tendensen till proverbalisering och minskar möjligheten till upprepning av korrelatet (31b). Att denna möjlighet överhuvudtaget ändå finns i (31b) beror enbart på att den komparativa subjunktionen *som* så att säga »tar över» bestämmningens representation och därmed får sättsbetydelse (= 'på det sätt som'), vilket inte inträffar vid proverbalisering (31c):

- (31) a. Alain talar som fransmännen *gör/talar*.
- b. Alain talar fort, som fransmännen *gör/talar*.
- c. Alain talar fort, som fransmännen *gör/*talar* fort.

Detta representationsskifte är dock oförenligt med »replacement by the antecedent», varför det inte finns något alternativ till proverbalisering i (31c), och detta primärt just »on structural grounds», och inte av semantiska eller stilistiska skäl.

Korrelatet är dock i typfallet mer komplext än i (31b). Ett korrelat som formellt utgörs av exempelvis en kombination av verb + objekt + adverbial eller av en följd av adverbial utesluter varje möjlighet att i bisatsen låta 'den substituerande pro-formen' ersättas av huvudsatsens korrelat. I (32), t.ex., bestäms huvudsatsens finita verb (*knackade*) av tre adverbial som i tur och ordning preciserar verbhandlingen med avseende på iteration (*två eller tre gånger*), på dess lokalisering (*på bordet*) och på det instrument med vilket den utförs (*med sin fingerborg*). Korrelatet har i detta fall en strukturell komplexitet som automatiskt utlöser proverbalisering i bisatsen:

- (32) 'Hon knackade två eller tre gånger på bordet med sin fingerborg, som sömnerskor ofta *gör*.' (Georges Duhamel)

Den analys som förespråkas av Halliday och Hasan (1976) sätter, som vi sett, proverbaliseringen (*verbal substitution*) i samband med det fenomen som de benämner *nominal substitution* (med *one/ones*) och betraktar alltså inte denna som den verbala motsvarigheten till pronominaliseringen. Däremot uppfattar man inom »Functional Grammar» proverbaliseringen som nära besläktad med ellipsen. Man har där t.o.m. gått så långt som att hävda att »substitution» (»verbal» och »nominal») helt enkelt är en form av ellips:

[T]here are two basic types of ellipsis: ellipsis proper, where a gap is left to be filled by 'carrying over' elements from a previous message, and substitution, where

a substitute form marks the place where the earlier elements need to be brought in. (Thompson 2004 s. 184)

Halliday och Hasan (1976 s. 114) uttrycker sig inte fullt lika kategoriskt, men anser ändå att »substitution and ellipsis are different manifestations of the same underlying relation, that of presupposition at the lexicogrammatical level» (s. 114) och att det är »very little difference in meaning between a verbal group having substitution by *do* and one having ellipsis (i.e. substitution by zero)» (s. 114). Följaktligen finns det, enligt Halliday och Hasan (s. 114), »very few contexts in which the substitute *do* MUST be used» (s. 114) (författarnas versaler), detta eftersom »ellipsis is almost always an acceptable alternative» (s. 117). Detta resonemang bygger på att man ser »substitution» (»verbal» såväl som »nominal») som »a place-holding device, showing where something has been omitted and what its grammatical function would be» (Halliday & Matthiesen 2004 s. 563). I Halliday & Hasan 1976 framförs samma tanke, denna gång specifikt beträffande »verbal substitution»:

If the substitute *do* is used, its function is to act explicitly as a place-holder, marking out the point at which presupposition is involved. (s. 114)

Idén om proverbalisering som en form av ellips måste dock, enligt min mening, ifrågasättas. I det material omfattande närmare 4.000 fall av proverbalisering i franskan som ligger till grund för Eriksson 1985 utgör ellips endast undantagsvis ett grammatiskt godtagbart alternativ till proverbalisering. Detta beror på att proverbet inte är en simpel »platshållare» utan ett oundgängligt grammatiskt redskap för verbal representation. Tesen om de båda operationernas utbyttbarhet är en teoretisk konstruktion som saknar generell tillämpning på den språkliga verkligheten. Proverbet kan inte sägas markera den plats i en mening där 'någonting har utelämnats' (»something has been omitted»), helt enkelt därför att detta »någonting», dvs. korrelatet, ligger representerat i proverbet, vars närvaro i de allra flesta fall är obligatorisk, därför att varken verbfrasellips eller verbfrasupprepning är godtagbara alternativ:

- (33) a. – Intresserar du dig för den klassiska musiken?
 b. – Min fru *Ø./gör (*det*).
 c. – #Min fru intresserar sig för den klassiska musiken.

Ellips ger på frågan i (33a) ett på alla grunder omöjligt svar (33b), medan svaret i (33c), med verbfrasupprepning, inte är strikt grammatiskt omöjligt men

däremot oacceptabelt från semantisk-pragmatisk synpunkt. Det är viktigt att poängtera att proverbet *göra* representerar frågans verbfras i dess helhet, utan möjlighet till uppdelning, detta på grund av frasens starka kohesion:

(33) d. – *Min fru *gör* för den klassiska musiken.

Denna uppfattning delas inte av Halliday och Matthiessen (2004 s. 567–568), som anser att representationen mycket väl också kan begränsa sig till korreletets (»the Residue») finita verb och att resten av verbfrasen kan ellipsiseras:

As we have seen, this *do* (i.e. substitute *do*) typically substitutes for the whole of the Residue (or, what amounts to the same thing), when the verb is substituted by *do*, the rest of the Residue is ellipsed.

Ett annat exempel på den tydliga utvidgning av ellipsbegreppet som förfäktas inom »Functional Grammar» återfinns i Halliday & Hasan (1976 s. 127), där ordet *do* i (34b) betraktas som »elliptical»:

(34) a. – Does she sing?
b. – Yes, she *does*.

Att verbet *do* här analyseras som elliptiskt snarare än proverbalt förklaras med att det till detta *do* är möjligt att lägga antingen huvudverbet (’*Yes, she does sing.*’) eller »substitute *do*» (’*Yes, she does do.*’) och med att det i (34b) därför är »the operator *do*» som vi har att göra med. Bortsett från det pragmatiskt onaturliga i att besvara frågan *Does she sing?* med *Yes, she does sing* eller med *Yes, she does do*, så är det svårt att förstå att möjligheten till sådana tillägg skulle vara ett argument för att betrakta *do* som »the operator *do*» även i svaret *Yes, she does*. I själva verket är det genom tillägget som *do* ges den betoning som omvandlar det från proverb till »operator». På samma sätt förhåller det sig med det exempel på »elliptical *do*» som Thompson ger (2004 s. 187):

(35) a. – I don’t care about the scandal.
b. – Well, you ought to [care about the scandal] and I *do* [care about the scandal].

Thompsons kommentar till detta exempel är följande (s. 187):

Note that ‘do’ also appears in elliptical clauses as Finite rather than as a substitute form. In this case, we have ellipsis proper, since the filled-out clause would preserve ‘do’ in most cases.

Den invändning som här inställer sig är att om *do* bevaras när satsen ’fylls ut’ (»is filled out«), så skulle betoningen i samma ögonblick flyttas över från subjektet (’Well, you ought to ... and I’) till verbet *do*, som då skulle berövas sin proverbala status för att i stället inta rollen som »operator» (Halliday), dvs. det som Thompson kallar »the emphatically positive Finite» (s. 187). Men detta är inte vad meningen vill uttrycka. Om man som betoningsförstärkande element använder adverbet *verkligen* vid parafrasering av de båda tolkningarna på svenska, så är det följaktligen tolkningen (36b) som är den avsedda i det engelska exemplet, inte den i (36c), som ger ett minst sagt märkligt intryck:

- (36) a. – Jag bryr mig inte om skandalen.
 b. – Det borde du, och det *gör* verkligen jag.
 c. ?– Det borde du, och det *gör* jag verkligen.

Sammanfattningsvis tilldelar den funktionella grammatiken ellipsen en enligt min mening orimligt viktig roll i språkssystemet, medan å andra sidan proverbaliseringen tillerkänns en roll endast som en variant av ellips, dessutom nästan alltid enbart med fakultativ tillämpning. Detta synsätt är också, har vi sett, en effekt av att den funktionella grammatiken inte ser proverbaliseringen som den verbala motsvarigheten till pronominaliseringen, vilket det mesta enligt min åsikt talar för, utan som »nominal substitution», ett fenomen som, när allt kommer omkring, endast till namnet associerar till »verbal substitution».

5.2 Neutraliserande funktion

Förutom den centrala funktion som ligger i dess verbala representationskapacitet, så fyller proverbet några funktioner som är av sekundär natur men som inte desto mindre påverkar dess användning. Med det som kan benämnas proverbets neutraliserande funktion avses den flexibilitet som det uppvisar i sin förmåga att i representationen överbrygga skillnader i förhållande till korrelatet när det gäller språklig form eller syntaktisk konstruktion. Det första fallet är tämligen okomplicerat och innebär bara, exempelvis, att användningen av *gjorde* i (37) förutsätter att korrelatets pronomen i samband med proverbaliseringen flyttas från första till andra person: *min* > *din*, *vår* > *er*:

- (37) – I morse spelade jag tennis med *min* bror på *vår* nyanlagda tennisbana.
– *Gjorde* du?

I det andra fallet handlar det däremot om skillnader i syntaktisk konstruktion som kan vara ganska radikala. I (38), till exempel, rör det sig i korrelatet om ett som objektspredikativ fungerande presensparticip (*liggande*), alltså om en infinit verbform vars betydelse uttrycker ett passivt tillstånd (*'ligga'*). I detta fall förutsätter dock proverbets representation ett handlingsverb med aktiv betydelse (*lägga sig*). På det formella planet är det fråga om ett presensparticip som i proverbets representation förutsätter ett verb i infinitiv: *liggande* > *lägga sig* och om en prepositionsfras (*i deras sovrum*) som inkluderas i denna representation. Radikala neutraliseringar av detta slag är vanliga och en faktor som på ett påtagligt sätt bidrar till att framkalla proverbalisering:

- (38) Han fann henne *liggande* i deras sovrum, som han bett henne *göra*. (Albert Camus)

5.3 Exkluderande funktion

Ett annat funktionellt motiverat fenomen nära kopplat till neutraliseringen är det som Halliday och Hasan (1976 s. 119–121) benämner *repudiation* och som jag väljer att här kalla *exkludering*. Detta fenomen består i att proverbets i sin representation utesluter språkliga element som uppträder i den föregående kontexten samtidigt som proverbets tillförs en bestämning vars primära betydelsemässiga uppgift, enligt Halliday och Hasan (s. 114), är att kontrastera mot det som uteslutits. Halliday och Hasan (s. 114) ger följande två exempel för att illustrera fenomenet »repudiation». I (39) omfattar proverbets representation *look after me* – med neutralisering *you* > *me* – men exkluderar från denna adverbialen *every day* till förmån för adverbialen *at weekends* i anslutning till proverbets. I (40) är på liknande sätt representationen reducerad till det finita verbet (*removed*) medan objektet (*their furniture*) exkluderas till förmån för proverbets objekt (*the desks*):

- (39) – Does Granny look after you every day?
– She can't *do* at weekends, because she has to go to her own house.
- (40) – Have they removed their furniture?
– They have *done* the desks, but that's all so far.

Halliday och Hasan lägger stor vikt vid den kontrastverkan som fenomenet »repudiation» åstadkommer, vilket framgår av uttalanden som de följande:

It is the repudiation of other elements in the structure which provides the contrastive environment within which the substitution takes place. (1976 s. 120–121)

The domain of verbal substitution [...] is the lexical verb together with such other elements in the clause as are not repudiated by some contrasting element. (s. 119)

Denna kontrastverkan kan dock, enligt min erfarenhet, vara tämligen svag eller helt utebli. Minst lika vanligt förefaller det vara att ett språkligt element exkluderas till förmån, inte för ett kontrasterande, utan för ett generaliserande uttryck, för vilket den situationella kontexten oftast är lokaliserande i tid eller rum. Detta är i linje med det allmänna faktum att proverbet i sig inte är ett lexikaliskt verb, utan ett grammatiskt sådant med generaliserande effekt. I (41), exempelvis, får det exkluderade tidsspecifika *nyss* en »ersättning» i form av två adverbial som beskriver »aftonpromenaderna» som en vana (*nästan var dag, efter mina sjukbesök*). På samma sätt förhåller det sig i (42), där det tidspecifika *i natt* exkluderas till förmån för tre adverbial (*numera, ofta, när jag kommer för sent i säng*) som generaliserar proverbets representativa betydelse till att avse ett regelbundet återkommande fenomen (»dålig sömn»). I båda exemplen åtföljs exkluderingen av en neutraliserande tempustransponering (*tog > gör* resp. [*har*] *sovit > gör*):

- (41) Jag tog en aftonpromenad *nyss*, som jag *gör* nästan var dag efter mina sjukbesök. (Hjalmar Söderberg)
- (42) Sovit dåligt *i natt*, som jag numera ofta *gör* när jag kommer för sent i säng. (Tage Erlander)

5.4 Komplementerande funktion

Proverbet kan också ta egna bestämningar som inte är en effekt av att ett element har exkluderats från dess representation. För att beteckna detta fenomen väljer jag termen *komplementering*. Fenomenet är synnerligen vanligt förekommande. Komplementering är i själva verket vad som normalt inträffar vid proverbalisering, inte minst i komparativa bisatser, vars uppgift det ju är att sätta en verbhandling i relation till en annan med avseende på agent, tidpunkt, plats och andra omständigheter.

Men komplementering är mycket vanligt också i andra kontexter, t.ex. i svar på frågor. Det rör sig då i första hand om adverbiala konstituenten av olika form som syntaktiskt hänför sig till proverbet och som semantiskt tillför yttrandet ny information. I (43) bestäms proverbet i tur och ordning av fem sådana komplementterande konstituenten: *en hel del, i min ungdom, tyvärr, ganska dåligt, utan någon större entusiasm*:

- (43) – Spelar du tennis?
– Inte nu längre, men jag *gjorde* (det) *en hel del i min ungdom, men tyvärr ganska dåligt och utan någon större entusiasm*.

Vissa komplement fungerar däremot inte med proverbalisering, t.ex. *att*-inledda nominala bisatser som i (44) eller *att*-inledda infinitivfraser som i (45):

- (44) a. Han visste att de hade avskrivit honom – det var ett faktum som han var tvungen att *acceptera* som man *accepterar* att man har cancer eller sitter i fängelse. (www.adlibris.com/se/product.aspx?isbn=9100117838)
b. ... som man *accepterar*/**gör* att man har cancer...
- (45) a. Hon *tvekade* ett ögonblick på tröskeln, som man *tvekar* att dyka i iskallt vatten. (Françoise Mallet-Joris)
b. ... som man *tvekar*/**gör* att dyka i iskallt vatten.

6 Avslutande diskussion

Det primära syftet med föreliggande artikel har varit att försöka visa att proverbaliseringens höga frekvens och stora vitalitet i bruket är en effekt av ett enda av tid och språk oberoende faktum, nämligen egenskapen – som den delar med pronominaliseringen – att i ett enstaka språkligt element representera språkliga strukturer vars syntaktiska komplexitet begränsas endast av den mänskliga förmågan att uppfatta deras semantiska innehåll. Och likväl har vi konstaterat att det fåtal studier som ägnats proverbaliseringen inte tar fasta på denna fundamentala egenskap för att förklara varför det i flertalet språk uppbyggda kring verbkategorin också existerar ett proverb. I stället tenderar man att se proverbaliseringen som ett sätt att undvika upprepning eller synonymisering, varigenom fenomenet får karaktär av stilistisk resurs och som sådant i språkbruket kan utsättas för diakronisk frekvensfluktuation, något som med ett »grammatiskt» synsätt på proverbaliseringen framstår som uteslutet, dvs.

ett synsätt enligt vilket proverbaliseringen är en grammatisk konsekvens av ett generellt verkande språkligt uttrycksbehov.

Det stilistiska synsättet dominerar trots detta ännu i dag diskussionen kring proverbets existensberättigande. Konkurrensen ses som i stort sett fri och proverbaliseringens »nödvändighet» är starkt ifrågasatt. Teorin om stilistisk variation som primär förklaringsgrund för förekomsten av ett proverb i de indoeuropeiska språken rymmer dock två diametralt motsatta åsikter med avseende på subjektiv inställning till fenomenet i fråga. Medan redan Vaugelas i sina *Remarques* från 1647 (Vaugelas 2018 s. 719) av stilistiska skäl förordar proverbalisering framför verbupprepning, så anser i allmänhet de som i modern tid uttalat sig i frågan att det motstånd som alltsedan 1600-talet funnits mot verbupprepning numera är övervunnet och att man därför inte, i syfte att 'variera uttrycket' (»varier l'expression»; Le Bidois & Le Bidois 1971 [1938] s. 289), behöver tillgripa proverbalisering annat än i undantagsfall.

Nära besläktat med det »stilistiska» synsättet är det som ser proverbaliseringen i termer av språklig ekonomi, som ett utslag av en strävan efter ett uttryckssätt som, i förhållande till upprepningen, är 'kortare' (»plus court») (Frei 2003 [1929] s. 146) och 'lätthanterligare' (»plus maniable») (ibid. och Benveniste 1966 s. 256), dvs. efter ett uttryckssätt som motiveras praktiskt snarare än teoretiskt, och utan krav på obligatorisk tillämpning.

Men även bland lingvister med en i grunden grammatisk syn på fenomenet proverbalisering är dess »nödvändighet» ifrågasatt. Exempelvis har vi sett Knud Togeby uttrycka åsikten att man i stället för att använda proverbets kan nöja sig med att upprepa verbet (1983 s. 214), och inom funktionell grammatik har vi mött en syn som reducerar proverbaliseringens roll till en variant av ellips, nästan undantagslöst med fakultativ tillämpning, detta eftersom man anser att »ellipsis is almost always an acceptable alternative» (Halliday & Hasan 1976 s. 117). Denna lingvistiska teori reducerar dessutom ytterligare proverbaliseringens betydelse genom att betrakta denna operation som den verbala motsvarigheten till »nominal substitution» i stället för att, med avseende på funktion, sammankoppla proverbaliseringen med pronominaliseringen.

Litteratur

- Albrecht, Jörn, 1970: *Le français langue abstraite ?* Tübingen: Gunter Narr.
 Apothéloz, Denis, 1995: *Rôle et fonctionnement de l'anaphore dans la dynamique textuelle*. Genève: Droz.

- Battye, Adrian, Hintze, Marie-Anne & Rowlett, Paul, 2000: The French language today. 2. uppl. London & New York: Routledge.
- Benveniste, Émile, 1966: Problèmes de linguistique générale, vol. I. Paris: Gallimard.
- Biber, Douglas, Johansson, Stig, Leech, Geoffrey, Conrad, Susan & Finegan, Edward, 1999: Longman grammar of spoken and written English. London: Longman.
- Blinkenberg, Andreas, 1960: Le Problème de la transitivité en français moderne. Köpenhamn: Munksgaard.
- Chevalier, Jean-Claude & Delport, Marie-France, 2006: Traduction, traductologie et linguistique. I: Michel Ballard & Ahmed El Kaladi (red.): Qu'est-ce que la traductologie ? Études réunies par Michel Ballard et Ahmed El Kaladi. Arras: Artois Presses Université. S. 119–132.
- Combettes, Bernard, 2003: Variation dans la structure du syntagme verbal. I: Bernard Combettes (red.): Évolution et Variation en français préclassique. Études de syntaxe. Paris: Champion. S. 171–210.
- Damourette, Jacques & Pichon, Édouard, 1936: Des mots à la pensée. Essai de grammaire de la langue française, vol. V. Paris: D'Artrey.
- Deloffre, Frédéric, 1967: La Phrase française. Paris: Société d'Édition d'Enseignement Supérieur.
- Denison, David, 1993: English historical syntax: Verbal constructions. London: Longman.
- Eriksson, Olof, 1985: La Suppléance verbale en français moderne. (Romanica Gothoburgensia XXV.) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Eriksson, Olof, 1993: La Phrase française. Essai d'un inventaire de ses constituants syntaxiques. (Romanica Gothoburgensia XLII.) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Eriksson, Olof, 2002: Stil och översättning. Pär Lagerkvists prosastil ur franskt översättningsperspektiv. (Acta Wexionensia 22.) Växjö: Växjö University Press.
- Eriksson, Olof, 2004: Entre traductologie et linguistique contrastive: La notion de 'transposition'. I: Juhani Härmä & Ulla Tuomala (red.): Actes du 6e colloque franco-finlandais de linguistique contrastive. (Publications du Département des Langues Romanes de l'Université de Helsinki 15.) Helsingfors. S. 88–103.
- Eriksson, Olof, 2006: Un cas de suppléance verbale en français comme illustration d'une méthode d'analyse linguistique. I: Revue Belge de Philologie et d'Histoire 84. S. 913–928. Även publicerad i: Michèle Lenoble-Pinson & Christian Delcourt (red.): Le point sur la langue française. Hommage à André Goosse. Bryssel: Le Livre Timperman, 2006. S. 379–394.
- Eriksson, Olof, 2008: A contrastive study of proverbalization. I: Languages in Contrast 8(2). S. 235–261.
- Eriksson, Olof, 2013: L'Œuvre de Chrétien de Troyes témoin de l'évolution du proverbe *faire* en français. I: Harald Ulland (red.): Mélanges offerts à Odile Halmøy. (Arena Romanistica, Journal of Romance Studies 13.) Bergen: University of Bergen. S. 34–53.
- Eriksson, Olof, 2015: Kontrastiv språkforskning på översättningsanalytisk grund – exemplet presens particip. I: Språk och stil NF 25. S. 38–68.

- Foulet, Lucien, 1982 [1923]: *Petite syntaxe de l'ancien français*. Paris: Champion.
- Fournier, Nathalie & Fuchs, Catherine, 1999: L'Évolution du statut de *faire* dans les comparatives en *comme* et la construction du groupe verbal (XVIIème–XXème siècles). I: *Verbum* 21(3). S. 289–322.
- Frei, Henri, 2003 [1929]: *La Grammaire des fautes*. Rennes: Ennoïa.
- Fulk, Robert Dennis, 2012: *An introduction to Middle English*. Petersborough: Broadview Press.
- García-Castanyer, Maria Teresa, 1992: Le Verbe *faire*, pro-verbe et verbe opérateur, dans quelques textes sur la langue française du XVIIe au XIXe siècle. I: *Anales de Filología Francesa* 4. S. 43–55.
- Gilquin, Gaëtanelle & Viberg, Åke, 2009: How to make do with one verb: a corpus-based contrastive study of DO and MAKE. I: *Revue française de linguistique appliquée* 14(1). S. 67–82
- Grevisse, Maurice & Goosse, André, 1993: *Le Bon Usage*. Grammaire française. 13. uppl. Paris/Louvain-la-Neuve: Duculot.
- Halliday, M. A. K. & Hasan, Ruqaiya, 1976: *Cohesion in English*. London/New York: Longman.
- Halliday, M. A. K. & Matthiessen, Cristian, 2004: *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.
- Haspelmath, Martin, 2010: Comparative concepts and descriptive categories in cross-linguistic studies. I: *Language* 86(3). S. 663–687.
- Hjelmslev, Louis, 1937: La Nature du pronom. I: *Mélanges de linguistique et de philologie offerts à Jacq. van Ginneken à l'occasion du soixantième anniversaire de sa naissance*. Paris: Klincksieck. S. 51–58.
- Huddleston, Rodney & Pullum, Geoffrey K., 2002: *The Cambridge grammar of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hultman, Tor G., 2003: *Svenska Akademiens språklära*. Stockholm: Norstedts.
- Ingo, Rune, 2004: *Finska som andraspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Jespersen, Otto, 1968 [1924]: *The philosophy of grammar*. London: Allen & Unwin.
- Kruisinga, Etsko, 1931: *A Handbook of Present-Day English*. Groningen: Noordhoff.
- Le Bidois, Georges & Le Bidois, Robert, 1971 [1938]: *Syntaxe du français moderne*, vol. 2. Paris: Picard.
- Le Goffic, Pierre, 1993: *Grammaire de la phrase française*. Paris: Hachette.
- Moignet, Gérard, 1960: La Suppléance du verbe en français. I: *Le Français Moderne* 28(1) och 28(2). S. 13–24 resp. 107–124.
- Moignet, Gérard, 1969 (utg.): *La Chanson de Roland*. (Texte établi d'après le manuscrit d'Oxford.) Paris: Bordas.
- Noreen, Adolf, 1904–1912: *Vårt språk*. Nysvensk grammatik i utförlig framställning. Femte bandet. Lund: Gleerup.
- Noreen, Erik, 1930–1931: *Herr Ivan*. (Kritisk upplaga utgiven av Erik Noreen.) Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Pinchon, Jacqueline, 1972: *Les Pronoms adverbiaux en et y*. Problèmes généraux de la représentation pronominale. Genève: Droz.

- Plattner, Philipp, 1917: Ausführliche Grammatik der französischen Sprache. Freiburg im Breisgau: Bielefeld.
- Ponchon, Thierry, 1994: Sémantique lexicale et sémantique grammaticale: Le verbe *faire* en français médiéval. Genève: Droz.
- Poutsma, Hendrik, 1904: A Grammar of Late Modern English. Groningen: Noordhoff.
- Prandi, Michele, 1998: L'Utilisation des verbes suppléants dans l'analyse de la phrase simple et complexe. I: Mats Forsgren, Kerstin Jonasson & Hans Kronning (red.): Prédication, assertion, information. (Studia Romanica Upsaliensia 56.) Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. S. 433–443.
- Quirk, Randolph, Greenbaum, Sidney, Leech, Geoffrey & Svartvik, Jan, 1985: A Comprehensive Grammar of the English Language. London: Longman.
- Rees, G. O., 1960: 'Faire' as substitute in comparative clauses. I: The Modern Language Review. S. 504–508.
- SAG = Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik, 1999: Svenska Akademiens grammatik, 1–4. Stockholm: Norstedts Ordbok.
- Sandfeld, Kristian, 1965 [1936]: Syntaxe du français contemporain, vol. II: Les Propositions subordonnées. Genève: Droz.
- Soutet, Olivier, 2018: La Syntaxe du français. Paris: Presses Universitaires de France.
- Thompson, Geoff, 2004: Introducing Functional Grammar. London: Arnold.
- Thorell, Olof, 1977: Svensk grammatik. 2. uppl. Stockholm: Esselte Studium.
- Togoby, Knud, 1983: Grammaire française, vol. III: Les Formes impersonnelles du verbe et la construction des verbes. Köpenhamn: Akademisk Forlag.
- Vaugelas, Claude Favre de, 2018 [1647]: Remarques sur la langue française, red. av Wendy Ayres-Bennett. Paris: Classiques Garnier.
- Visser, Fredericus Theodorus, 2002: An Historical Syntax of the English Language. 4. uppl. Vol.1: Syntactical Units with one Verb. Leiden/Boston/Köln: Brill.
- Wartburg, Walther von & Zumthor, Paul, 1947: Précis de syntaxe du français contemporain. Bern: A. Francke.
- Zandvoort, Reinard Willem, 1965: A Handbook of English Grammar. 3. uppl. London: Longman.

© 2024 Författaren/författarna

Denna artikel publiceras med öppen tillgång under villkoren i
Creative Commons Erkännande-licensen ([CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/))